

Pwyllgor: **Pwyllgor Craffu Addysg a Dysgu**
Dyddiad y cyfarfod: **15 Rhagfyr 2020**
Pwnc yr Adroddiad: **Cynnig Ymgynghori ar Addysg Cyfrwng Cymraeg**
Deiliad y Portffolio: **Portffolio Addysg a Dysgu - Joanne Collins**
Cyflwynir yr **Cyfarwyddwr Corfforaethol Addysg – Lynn Phillips**
Adroddiad gan:

Tim Rheoli y Gyfarwyddiaeth	Tim Arweinyddiaeth Gorfforaethol	Deiliad Portffolio/Cadeirydd	Pwyllgor Archwilio	Pwyllgor Gwasanaethau Democraataidd	Pwyllgor Craffu	Pwyllgor Gweithredol	Cyngor	Arall (nodwch)
3.12.20	3.12.20	03.12.20			15.12.20	15.12.20		

1. **Diben yr Adroddiad**

Diben yr adroddiad yw ceisio sylwadau y Pwyllgor Craffu Addysg a Dysgu yng nghyswllt y cynnig i ymgynghori ar greu ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg newydd gyda 210 lle yn ardal Tredegar/Cwm Sirhywi. Bydd y Pwyllgor Craffu Addysg a Dysgu yn ymgynghoreion statudol pe byddai'r Pwyllgor Gweithredol yn rhoi caniatâd i'r cynnig symud ymlaen i ymgynghoriad.

2. **Cwmpas a Chefndir**

2.1 Gweledigaeth Llywodraeth Cymru yw sicrhau 1 miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. I gyflawni hyn, un o amcanion cysylltiedig allweddol Llywodraeth Cymru yw cynyddu darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg. Yn ôl y cyfrifiad diweddaraf (2011), mae tua 562,000 o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru.

2.2 Nod y strategaeth genedlaethol yw bron ddyblu nifer y siaradwyr Cymraeg erbyn canol y ganrif. Mae'r nod hon yn gydnaws gyda Chynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg Blaenau Gwent (WESP) 2017-20 sydd wedi alinio'n uniongyrchol â fframweithiau strategol Llywodraeth Cymru a hefyd fframwaith strategol y Cyngor ar y Gymraeg. Mae'r blaenoriaethau strategol a amlygir yn WESP yn cynnwys:

- Codi proffil a lefelau cyfranogiad ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg ar draws y Fwrdeistref Sirol erbyn 2020; i gyfrannu at y weledigaeth o un filiwn o siaradwyr erbyn 2050.
- Cynyddu'r cynnig darpariaeth blynnyddoedd cynnar i ysgogi galw gan rieni i alluogi twf ar draws y Fwrdeistref Sirol.
- Cynyddu cyfraddau trosglwyddo o ddarpariaeth feithrin cyfrwng Cymraeg i Ysgol Gymraeg Bro Helyg gan 50% yn 2020.
- Gweithio'n rhanbarthol gydag awdurdodau lleol De Ddwyrain Cymru i sicrhau lleoedd ar gyfer dysgwyr Blaenau Gwent mewn darpariaeth uwchradd cyfrwng Cymraeg rhwng 2017-2020 a thu hwnt.

2.3

Canran isel o siaradwyr Cymraeg sydd ym Mlaenau Gwent, gyda dim ond 7.8% o'r boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg (Cyfrifiad 2011). Mae'r ardal yr ail isaf allan o'r 22 cyngor yng Nghymru ac mae cyfartaledd Blaenau Gwent yn llawer is na'r cyfartaledd cenedlaethol o 19%.

2.4

Blaenau Gwent yw'r unig awdurdod yng Nghymru gyda dim ond un ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg ac felly os nad yw'r Cyngor yn anelu i dyfu addysg Gymraeg, cwmpas cyfyngedig sydd ar gyfer tyfu a datblygu'r Gymraeg yn lleol yn unol â dymuniad Llywodraeth Cymru i gael un filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Yn ychwanegol, mae pob awdurdod cyfagos eisoes wedi ymgynghori ar a/neu yn cynnig ymgynghori ar gynnydd yn y ddarpariaeth gynradd cyfrwng Cymraeg.

2.5

Ar 16 Ionawr 2018 cyhoeddodd Ysgrifennydd Cyllid y Cabinet y byddid yn dyrannu £30 miliwn (100% cyllid heb unrhyw ofyniad am arian cyfatebol gan Gynghorau) i gefnogi prosiectau cyfalaf yn neilltuol ar gyfer a chynyddu'r Gymraeg mewn addysg (roedd y grant i gael ei weinyddu yn ychwanegol at y dyraniadau cyfalaf a gadarnhawyd ym Mand B). Roedd angen cynigion i greu ychwanegedd a chyfrannu at nod Llywodraeth Cymru o un filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Dechreuwyd y broses ceisiadau grant ym mis Mawrth 2018 i'w dychwelyd erbyn 1 Mehefin 2018. Gan mai Blaenau Gwent yw'r unig ardal Cyngor yng Nghymru gyda dim ond 1 ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg, cyflwynwyd cais uchelgeisiol am £7 miliwn.

2.6

Derbyniodd Cyfarwyddiaeth Addysg Cyngor Blaenau Gwent gadarnhad ym mis Hydref 2018 iddynt fod yn llwyddiannus yn sicrhau £6 miliwn o'r grant cyfalaf cyfrwng Cymraeg, ynghyd â £200,000 o'r Grant Cyfalaf Gofal Plant. Dyfarnwyd y grantiau er mwyn datblygu ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg newydd gyda 210 lle a chyfleusterau gofal plant cysylltiedig yn ardal Tredegar/Cwm Sirhywi.

2.7

Cynhaliwyd ymchwil helaeth yn fewnol ac yn allanol gydag awdurdodau eraill ledled Cymru, yn cynnwys cynghorau cyfagos megis Casnewydd, Torfaen, Caerffili a Merthyr Tudful, am fodelau, opsiynau safle a strwythurau llywodraethiant. Defnyddiwyd hyn i lywio datblygiad y cynnig a hefyd y ddogfen ymgynghori a gynhwysir ynddo (**Atodiad 1**).

2.8

Cynhaliwyd trafodaethau hefyd gydag Aelodau Ward Tredegar/Cwm Sirhywi, pennaeth yr ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg bresennol, ynghyd â phenaethiaid oddi mewn i glwstwr Tredegar. Yn ychwanegol, cynhaliwyd ymgynghori helaeth gyda grwpiau sydd â diddordeb yn y Gymraeg.

2.9

Y Cynnig

Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent yn cynnig datblygu ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg newydd gyda 210 lle yn ardal Tredegar/Cwm Sirhywi, ynghyd â darpariaeth gofal plant yn yr un lleoliad. Mae'r opsiwn a ffeirir yn anelu i ddatblygu yr adeilad ysgol ar safle Chartist Way drwy fodel egin/twf, lle byddai'r cyfleuster gofal plant, ynghyd â grwpiau meithrin a dosbarth derbyn, yn dod i rym o fis Medi 2023; gyda 28 lle gofal plant, 24 lle meithrin a 24 lle dosbarth derbyn. Byddai'r ysgol yn tyfu wedyn flwyddyn ar flwyddyn. Byddai'r ysgol wedi sefydlu'n llawn erbyn 2029, gyda grwpiau pob blwyddyn o Feithrin i Flwyddyn 6 yn weithredol.

2.10

2.11 Byddai'r ysgol egin newydd yn cael ei dylunio a'i hadeiladu'n bwrpasol yn unol â safonau Ysgolion 21^{ain} Ganrif. Mae'r opsiwn a ffefrir yn cynnwys strwythur llywodraethiant ac arweinyddiaeth a ddatblygwyd fel estyniad i Ysgol Gymraeg Bro Helyg. Byddai hyn yn golygu y byddai un Corff Llywodraethu ar draws y ddwy ysgol, ynghyd â diwygiadau perthnasol i'r strwythur staffio.

Mae 4 elfen greiddiol yn y cynnig a ffefrir fel sy'n dilyn:

- I. Creu Ysgol Gynradd cyfrwng Cymraeg newydd gyda 210 lle yn ardal Tredegar/Cwm Sirhywi.
 - II. Datblygu'r ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg newydd fel model egin/twf lle daw'r cyfleuster gofal plant a'r grwpiau meithrin a dosbarth derbyn i rym ym mis Medi 2023, gyda grwpiau blwyddyn ychwanegol yn agor ar gyfer cynnydd disgyblion bob blwyddyn wedyn. Byddai'r ysgol yn gweithredu'n llawn gyda phob grŵp blynyddol erbyn mis Medi 2019.
 - III. Sicrhau lleoliad addas. Yn seiliedig ar yr adolygiad safle helaeth, trafodaethau manwl gyda'r gwasanaethau Cynllunio a Chymunedol a gwasanaethau eraill perthnasol, ynghyd ag ymchwiliadau safle dechreuol; dynodwyd y safle a ffefrir fel Chartist Way yn ardal Sirhywi, oherwydd ei leoliad, maint, defnydd a chyfyngiadau hysbys.
 - IV. Datblygu strwythur arweinyddiaeth a rheolaeth yn gysylltiedig gydag un yr ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg bresennol.
- 2.12

Mae gan y cynnig gysylltiad anuniongyrchol gyda Rhaglen Ysgolion 21^{ain} Ganrif Blaenau Gwent sy'n anelu i:

- Gyfarch twf mewn galw am addysg cyfrwng Cymraeg;
 - Gostwng nifer lleoedd gwag ac aneffeithiolrwydd yn y system;
 - Sicrhau ehangu ysgolion a cholegau mewn ardaloedd o alw cynyddol;
 - Cyfarch cyflwr ac addasrwydd ysgolion; a
 - Gwneud asedau addysg ar gael i'r gymuned eu defnyddio lle mae galw yn bodoli, i optimeiddio'r seilwaith a'r adnoddau ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus.
- 2.13

2.14 Mae gan y tîm Trawsnewid Addysg hanes amlwg o lwyddiant wrth gyflwyno cynigion cymhleth ar gyfer ad-drefnu ysgolion gyda rhaglen Band A Ysgolion 21^{ain} Ganrif wedi ei chyflwyno'n llwyddiannus, a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2019, pan ddaeth rhaglen Band B i rym. Yn ddiweddar cymeradwywyd Achos Cyfiawnhad Busnes Blaenau Gwent ar gyfer ailfodelu Ysgol Gymraeg Bro Helyg er mwyn cyfarch materion yn ymwneud ag addasrwydd a chyflwr, tra hefyd yn creu tegwch yn nhermau darpariaeth ledled y stad ysgolion.

Gofynion Ymgynghoriad

Mae Cod Trefniadaeth Ysgolion Llywodraeth Cymru – ail rifyn (2018) yn dweud fod yn **rhaid** cyhoeddi cynigion ar gyfer yr elfennau dilynol o ad-drefnu ysgolion:

1. agor ysgol a gynhelir (yn cynnwys ysgol arbennig);

2. cau ysgol a gynhelir (yn cynnwys ysgol arbennig);
3. gwneud newidiadau a gaiff eu rheoleiddio i ysgol a gynhelir; a
4. newid categori ysgol a gynhelir

2.15 Bydd y cynnig i greu ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg newydd yn golygu agor ysgol a gynhelir. Mae Adran 48 Deddf 2013 yn dweud bod yn **rhaidd** cynnal ymgynghoriad cyn i gynigion trefniadaeth ysgolion gael eu cyhoeddi dan adrannau 41-45.

Mae'r ddogfen ymgynghori a'r amserlen a gynigiwyd yn rhoi ystyriaeth i'r gofynion cyhoeddi a gofynion statudol eraill a nodir o fewn y cod a nodir uchod. Yr amserlen a gynigir ar gyfer yr ymgynghoriad – os caiff ei gymeradwyo fyddai:

- Ymgynghoriad i ddechrau ar – dydd Iau 17 Rhagfyr 2020
- Ymgynghoriad i ddod i ben ar – dydd Gwener 29 Ionawr 2021 (yn cynnwys 20 diwrnod ysgol).

3. **Opsiynau ar gyfer Argymhelliad**

3.1 Mae 2 opsiwn yn gysylltiedig gyda'r ymgynghoriad, fel sy'n dilyn

- **Opsiwn 1** – Y Pwyllgor Craffu Addysg a Dysgu yn ystyried ac yn derbyn yr adroddiad, dogfen gysylltiedig a'r llwybr gweithredu.
- **Opsiwn 2** – Y Pwyllgor Craffu Addysg a Dysgu yn rhoi sylwadau ar welliannau y gellir eu gwneud yng nghyswllt y ddogfen gysylltiedig a'r llwybr gweithredu a gynigir, gan ystyried y Cod Trefniadaeth Ysgolion (2018) a'r amserlen a sefydlwyd.

4. **Tystiolaeth o sut mae'r pwnc hwn yn cefnogi cyflawni'r Cynllun Corfforaethol / Cyfrifoldebau Statudol / Cynllun Llesiant Blaenau Gwent**

4.1 Yn unol â Chod Trefniadaeth Ysgolion Llywodraeth Cymru (2018) mae gofyniad statudol ar Gynghorau i ymgynghori ar a chyhoeddi cynigion ar ad-drefnu ysgolion. Mae Addysg yn flaenoriaeth strategol o fewn y Cynllun Corfforaethol, gyda thwf, datblygu a chynaliadwyedd addysg cyfrwng Cymraeg yn elfen allweddol yn hynny.

4.2 Mae'r WESP yn ganolog wrth sicrhau mynediad parhaus i a datblygu'r Gymraeg yn unol â nod Llywodraeth Cymru o un filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Mae addysg hefyd yn cyfrannu'n sylweddol at Gynllun Llesiant Blaenau Gwent yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru), sy'n ei gwneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus weithio tuag at saith nod llesiant, un ohonynt yn 'Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu'. Mae gan y Cyngor ddyletswydd i hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg a gweithio at y nodau llesiant. Mae gan y broses ar gyfer cynllunio addysg cyfrwng Cymraeg hefyd sail statudol dan Adran 48 Deddf 2013

5. **Goblygiadau Pob Opsiwn**

5.1 **Effaith ar y Gyllideb**

Nid oes unrhyw oblygiadau ariannol cyfalaf yn gysylltiedig gyda'r cynnig hwn ar gyfer y Cyngor, gan fod y £6 miliwn a ddyfarnwyd yn gyllid 100% heb unrhyw ofyniad arian cyfatebol. Fe wnaeth Llywodraeth Cymru hefyd ddyfarnu £200,000 fel 100% cyllid o'r Grant Cyfalaf Gofal Plant.

Yn y tymor canol i'r hir dymor, bydd goblygiadau cyllideb refeniw sy'n gysylltiedig gyda'r cynnig, gan y bydd angen sefydlu Cyllideb Ysgol Unigol ym mlwyddyn ariannol 2023/2024 a bydd y cyllid sydd ei angen yn tyfu'n flynyddol wrth i'r ysgol gynyddu i fod yn llawn. Os cytunir ar y cynnig, caiff yr effaith ariannol ei gynnwys o fewn y Strategaeth Ariannol Tymor Canol yn y dyfodol.

Cafodd cyllid refeniw a gwariant ei fodelu dros 7 mlynedd. Mae gwybodaeth bellach yn **Atodiadau 3 a 4** (7 mlynedd yw'r cyfnod arfaethedig o amser i'r ysgol gyrraedd capasiti), yn seiliedig ar nifer o dybiaethau, i benderfynu ar hyfywedd ariannol yr ysgol a'r effaith bosibl i'r Cyngor.

Mae'r tybiaethau a ddefnyddir yn y modelu yn cynnwys tybiaeth na fyddai unrhyw dwf cyffredinol yn y boblogaeth disgyblion fel canlyniad i'r cynnig hwn, byddai angen i'r Gyllideb Ysgol Unigol gynyddu gan £265,000 yn 2023/2024 gyda chynnydd pellach o £189,000 yn 2024/2025 er mwyn cyllido'r ysgol newydd. Byddai gweddill y cyllid Cyllideb Ysgol Unigol sydd ei angen yn dod o fewn y gyllideb bresennol, wrth i ddisgyblion ddewis y gosodiad newydd yn hytrach nag ysgolion eraill.

Mae'n debyg y bydd effaith ariannol gadarnhaol ar gludiant rhwng y cartref a'r ysgol a byddai angen cynnal asesiad er mwyn meintio'r buddion gostwng cost tebygol pe gweithredid y cynnig. Cludiant rhwng y cartref a'r ysgol:

- Mae **gwariant presennol** bob blwyddyn ar addysg cyfrwng Cymraeg tua:
 - Cynradd - £150,000 (4 Bws ac 1 Tacsï)
 - Uwchradd - £220,000 (6 Bws ac 1 Tacsï)
 - **2 fws i Fro Helyg o ardal Ebwy Fawr a Thredegar** - £67,000 y flwyddyn
- **Gostyngiad posibl mewn camau mewn costau cludiant h.y. disgyblion Tredegar/Ebwy Fawr i Fro Helyg** – cost gyfartalog fesul bws fesul blwyddyn £33,000.

5.2 **Risg** – Mae risg y bydd y Cyngor yn colli'r £6 miliwn a ddyrannwyd i Flaenau Gwent yn unol â datblygu ysgol gynradd cyfrwng Cymraeg newydd gyda 210 lle, sy'n adeiladu ar y cysyniad/model egin, pe na fyddai'r cynnig a'r cysyniad yn symud ymlaen. Yn ychwanegol, bydd y Cyngor yn colli'r £200,000 a ddyrannwyd yn unol â Grant Cyfalaf Gofal Plant.

5.3 **Cyfreithiol** – Nid oes unrhyw oblygiadau cyfreithiol uniongyrchol yn gysylltiedig â'r cynnig hwn.

- 5.4 **Adnoddau Dynol** – Nid oes unrhyw oblygiadau uniongyrchol ar staffio neu'r gweithlu yn gysylltiedig â'r broses ymgynghori. Os byddir yn symud ymlaen â'r cynnig, fodd bynnag, caiff yr agweddau llywodraethiant ac arweinyddiaeth eu datblygu mewn partneriaeth gyda Datblygu Sefydliadol, Cyllid a'r ysgol yr effeithir yn uniongyrchol arni.
6. **Tystiolaeth Gefnogi**
- 6.1 **Gwybodaeth Perfformiad a Data** – Gweler y ddogfen ymgynghori (**Atodiad 1**), ar gyfer y data perfformiad data yn ymwneud â'r cynnig.
- 6.2 **Canlyniad disgwyliedig i'r cyhoedd** – Gall y cyhoedd ddisgwyl broses ymgynghori deg a chyfartal, sy'n cydymffurfio'n llawn gyda Cod Trefniadaeth Ysgolion Llywodraeth Cymru (2018).
- 6.3 **Ymgysylltu** - Mae ymgysylltu â rhanddeiliaid yn ffocws allweddol ym mhob cynnig trefniadaeth ysgolion. Cynhelir ymgynghoriad ar y cynnig yn unol â Chod Trefniadaeth Ysgolion (2018) Llywodraeth Cymru, a gaiff wedyn ei ddefnyddio i lywio prosesau gwneud penderfyniadau yn y dyfodol.
- 6.4 **Meddwl am yr hirdymor** – Mae'r ymgynghoriad yn cynnwys cynnig sy'n edrych ar sicrhau darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg ychwanegol yn unol â datblygiad a chynaliadwyedd hirdymor y system addysg ym Mlaenau Gwent.
- 6.5 **Ffocws ataliol**– Mae'r cynnig yn anelu i gyfarch materion cynaliadwyedd yn gysylltiedig gyda thwf a datblygu addysg cyfrwng Cymraeg yn y dyfodol.
- 6.6 **Cydweithio/gweithio partneriaeth** – Cafodd yr ymgynghoriad ynghyd â datblygiad y cynnig ei ddatblygu ar y cyd gyda Fforymau Addysg Gymraeg lleol a rhanbarthol, Cynllunio, Gwasanaethau Cymdeithasol, Gwasanaethau Cymunedol, Cyllid, Ysgolion, awdurdodau eraill ac yn y blaen.
- 6.7 **Integreiddiad** – Mae'r cynnig yn anelu i sicrhau integreiddiad rhwng addysg a darpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg presennol, gan gefnogi twf a chynaliadwyedd.
- 6.8 **Effaith ar Gydraddoldeb** – Cynhaliwyd Asesiad Sgrinio yr Effaith ar Gydraddoldeb yn unol â'r ymgynghoriad, a benderfynodd nad oes unrhyw effaith negyddol ar y nodweddion gwarchoddedig. Mae'r cynnig yn hyrwyddo cyfle cyfartal o fewn Blaenau Gwent ar gyfer teuluoedd a dysgwyr Cymraeg, gan gael effaith cadarnhaol ar y Gymraeg.
7. **Trefniadau monitro** – Os byddir yn symud ymlaen â'r ymgynghoriad, bydd monitro helaeth yn unol â'r prosesau ymgynghori, ymatebion a deilliannau, a fyddai'n cael eu hateb, eu dadansoddi a mynd â nhw drwy brosesau gwleidyddol y Cyngor. Yn ychwanegol, byddai'r prosiect yn

cael ei sefydlu a'i reoli yn unol â Fframwaith Rheoli Prosiect Corfforaethol Blaenau Gwent a methodoleg PRINCE 2.

Dogfennau Cefndir / Dolenni Electronig

Atodiad 1 – Dogfen Ymgynghori Cynnig Cyfrwng Cymraeg Blaenau Gwent

Atodiad 2 – Rhestr Wirio Cod Trefniadaeth Ysgolion

Atodiad 3 – Goblygiadau Refeniw Cynllun 7 Mlynedd

Atodiad 4 – Dadansoddiad Sensitifrwydd